

8. A komoly opera a 18. század második felében

Christoph Willibald GLUCK (1714–1787)

- **cseh** származású; **Erasbachban** született
- korai tanulmányait Prágában folytatta

Munkássága:

- 1741-től **olasz nyelvű dramma per musicákat** komponált
  - Bemutatják: **Milánóban, Velencében, Nápolyban, Londonban, Drezdában, Hamburgban, Koppenhágában és Münchenben**
  - **METASTASIO** (olasz komoly operánál fontos) szövegeit zenésítette meg (**Ezio Händel** is megkomponálta ; **Titus kegyelme Mozart** is megkomponált)
- 1758-tól **francia opéra-comique**-okat írt **Bécsben**, többek között **Váratlan találkozás**, Szótketesként német nyelven **Mozart** is megkomponált)
- 1761-ben **Bécsben** (ANGIOLINI koreográfussal) megalkotta **a cselekményes balett műfaját**: pl. **Don Juan**
- 1762-től **olasz nyelvű reformoperákat** írt **Bécsben CALZABIGI** szövegeire:
  - **Orpheus és Eurydiké**
  - **Alkésztisz**, 1767; EURIPIDÉSZ tragédiája nyomán; **előszava az operareform lényegének írásbeli kifejtése**
  - **Páris és Heléna**
- 1774-től **francia nyelvű reformoperákat** írt **Párizsban**:
  - Íphigeneia Aulisban
  - Orpheus és Eurydiké
  - Alkésztisz
  - Armida
  - Íphigeneia Taurisban

Reformok:

- a színpadi **zenének a dráma szolgálatában** kell állnia (nem magamutogatásról, "túlszínészkedéstől")
- a vokális virtuóztatás **túlzásait "eltűntette"**

-”az áriát **nem szabad élesen elkülöníteni** a recitatívótól”--> az olasz operai hagyományt , a francia alapján ötvözte-->az rugalmasabb volt dramaturgiailag
-**”törekvéseim legfőbb célja a nemes egyszerűség”**

GLUCK, **Orphée et Eurydice**

-**Bécsben** mutatták be, 1762-ben

- később **Párizsban** a **mű francia ízléshez** változtat is

-minimalista dráma---> **3 igazi szereplője** van csak ; többi szerep: **kórus**
(dialogizál a szereplőkkel)

(-Orpheus-líra; harsonákat szakrális témáknál használták-->a kórust kíséri)

-**Berlioz** 1859-ben átdolgozta, kissé áthangszerelte, **Párizsban** mutatták be -->
női előadó Orpheus

-a **színpadi tánc** fontos szerepet játszik benne

-**Fúriák tánca:** **erőteljes hangszeres effektusok** -->1770-es **Sturm und Drang**
előzménye

-ő is átírta az antik dráma befejezését--> **lieto fine** lett

MOZART ÉS AZ OPERA SERIA

MOZART, **Idoméneusz, Kréta királya** (bem. 1781)

- **olasz opera seriát** elegyítette a merőben más, **francia típusú tragédie lyrique** elemeivel és technikáival
- **ógörög kultúra** újjászületésével
- a **kórus** jelentős szerepében
- a hatásos **színpadi látványosságok**
- “egy-egy teljhatalmú uralkodó szembesül valamely szélsőséges erkölcsi dilemmával”

Története:

- a teljhatalmú uralkodó: **Idoméneus, Kréta királya**
- a trójai háborúból hazatérve **hajója viharba** kerül--> fogadalmat tesz, hogy **az első embert, akit** partra kerülve **meglát, feláldozza** Neptunusnak
- balszerencséjére **fiát, Idamantét látja meg elsőként** ---> **az erkölcsi dilemma** - Idomeneo is kitérne ez elől, de Neptunus elől nincs menekvés: **tengeri szörnyet** küld Krétára

A librettó

- a szöveggönyv **egy francia tragédie en musique librettójának** olasz nyelvű adaptációja
- **DANCHET** Idomenée című darab-ját **1712**-ben mutatták be a párizsi Operában
- az **eredetileg 5 felvonásos** cselekményt ---> **VARESCO** **három felvonásba** tömörítette, a **prológust pedig elhagyta**

- a mű végkifejlete is megváltozott:

- ❑ **DANCHET** féle a darab végén megőrül, valóban **feláldozza a fiát**, majd öngyilkos akar lenni, de megakadályozzák
- ❑ **Varesco és Mozart műve** ezzel szemben **lieto finével végződik**: már készülnek az áldozatra, de ekkor **orákulum** hirdeti ki Neptunus rendelkezését: Idomeneónak nem kell feláldoznia fiát, de **a királyi hatalmat át kell adnia neki**

A mű sajátosságai:

- a korabeli operákban **viszonylag ritka volt az apa-fiú viszály** is
- **nagy zenekari** apparátusra írott nyitány (mint Haydn londoni szimfóniák)
- a **vokális virtuozitás** lényegesen **nagyobb** szerepet kap, mint Glucknál
- kidolgozás nélküli szonátaformák (Ilia ária, nyitány)

Szerelmi szálak:

- **Idamantéba** (király fia) szerelmes **Ilia**, a **fogoly trójai királylány**, akinek apját a görögök megölték; Ilia ezért saját személyes érzelmei és a hazájához / **családjához való hűség dilemmájával** szembesül; Idamante is **viszonozza** szerelmét

- **ugyancsak szerelmes** Idamantéba **Elettra** (Agamemnón mükénéi király lánya)

- miután az I. felvonásban Idomeneo vélt halálának hírért hozzák, Idamante pedig **szabadon engedte a trójai foglyokat**, köztük Iliát, **Elettra féltékenysége** dühös áriában tör ki, amelyben **MOZART igen szokatlan hangnemi eszközöket** alkalmazott:

- a recitativo accompagnatával bevezetett **d-moll áriát attacca** követi a hajó-megfestő kórusjelenet - **OSZTOTT KÓRUS**
- **Moduláló átvezetés, metrikai meglepetések**

-látványosságok és a vihar--> **II.felvonás zárórésze** --> jön a tengeri szörny

-Mozartnál több és jelentősebb szerepe van az együtteseknek, mint Gluck reformoperáiban

Az ősbemutató előadói:

- a Mannheimből Münchenbe áttelepült, egykor **Johann STAMITZ** által **irányított választófejedelmi zenekar**, amelyet az ősbemutatón **Christian CANNABICH** vezényelt

- vele és az együttes több más tagjával **MOZART baráti viszonyban volt**

- **a mű hangszerelése:** 2 fl, fl pic, 2 ob, 2 cl, 2 fg, 4 cor, 2 tr, 3 trb, timp, archi, continuo

- a **harsonák a szertartásos**, természetfeletti jelenetekben játszanak főszerepet, pl. a III. felvonás orákulumában, amikor egy túlvilági hang (B) kinyilatkoztatja, hogy Neptunus eltekint a fogadalom teljesítésétől

-**végleges szöveg verzió**--> az apjának kérésére **rövidítették** le, próbán kiderült, hogy túl hosszú

-Mozart ezután települ át **Salzburgból Bécsbe**